

სოციალური დემოკრატია და ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარების თავისებურებები ევროპაში

ხათუნა ბერიშვილი

ასოცირებული პროფესორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

გლობალურ გარემოში, ქვეყნები, რომლებიც იზიარებენ ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკის კონცეფციას, მუდმივად ფართოვდებიან. სოციალური პასუხისმგებლობა არის სწორედ ის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი და საკვანძო საკითხი, რომელიც გავლენას ახდენს ქვეყნის ეკონომიკურ, სოციალურ-კულტურულ და გარემოსდაცვით საკითხებზე. ეკონომიკურად განვითარებულ სახელმწიფოებს, სადაც კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის ღონისძიებებს დიდი ხნის ისტორია გააჩნიათ, აქტიურად უერთდებიან განვითარებადი ქვეყნებიც. საზოგადოებისათვის ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა ასოცირდება ბიზნესისთვის კანონით დაკისრებულ ვალდებულებებთან (გადასახადების გადახდა, ბიზნესის გამჭვირვალედ წარმართვა, ზრუნვა სოციალურ და გარემოს დაცვით საკითხებზე და ა.შ). წინამდებარე სტატიაში განხილულია ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკის თავისებურებანი საქართველოში და სოციალურ-დემოკრატიული მოდელის ქვეყნებში.

საკვანძო სიტყვები: სოციალური პასუხისმგებლობა, ბიზნესი, სოციალურ-დემოკრატიული მოდელი, ბიზნესის გარემოს ლიბერალიზაცია.

საქართველოში ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის პრობლემამ 2005 წლიდან შეიძინა აქტუალობა, ამ პერიოდში ქართულმა ბიზნეს სექტორმა და არასამთავრობო ორგანიზაციებმა მიიღეს „სოციალურ სფეროში თანამშრომლობის შესახებ“ მემორანდუმი, 2007 წელს შეიქმნა გაეროს პროგრამის „გლობალური შეთანხმების“ წარმომადგენლობა საქართველოში - „გლობალური შეთანხმება საქართველო“. ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარებას ჩვენს ქვეყანაში მრავალი ფაქტორი აბრკოლებდა, მათ შორის ძირითადია: ეკონომიკური სირთულეები და პოლიტიკური არასტაბილურობა. ევროპასთან ინტეგრაციის სწრაფვამ განაპირობა ბსპ-დარგში სახელმწიფოს, კერძო სექტორისა და საზოგადოების ერთიანი სტრატეგიის განსაზღვრა. ბიზნესის გარემოს ლიბერალიზაციამ, სავაჭრო და საინვესტიციო ბარიერების შემცირებამ, საგადასახადო სისტემის პოზიტიურმა ცვლამ არსებითად შეცვალა მიდგომები ბსპ-ს მიმართ. ქვეყანაში ინვესტიციების ზრდამ მოითხოვა კომპანიების ჩართულობა საზოგადოებრივი კეთილდღეობის ამაღლებაში, რაც გახდა ის ინსტრუმენტი, რითიც შესაძლებელია ქვეყნის კონკურენტული უპირატესობის მოპოვება.

მიუხედავად იმისა, რომ ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის დანერგვა აქტიურად 2005 წლიდან დაიწყო, მრავალი ქართული კომპანიისათვის ის დღესაც სიახლეს წარმოადგენს. გლობალიზაციის შედეგად ქართული კომპანიები მიდიან იმ დასკვნამდე, რომ გრძელვადიან პერსპექტივაში სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარების გარეშე წარმატების მიღწევა შეუძლებელია. მომხმარებელიც დიდწილად აქცევს ყურადღებას კომპანიების ჩართულობას სოციალური კეთილდღეობის ცალკეულ ასპექტში და შესაბამისად მეტად ლოიალურები ხდებიან იმათ მიმართ, ვინც დიდ რესურსებს დებს საზოგადოების კეთილდღეობის ამაღლებაში. [CDCS, 2021 „სოციალური ინტეგრაციის ახალი სტრატეგია“ გვ. 8]. ამ ფონზე მეტად საინტერესო ხდება იმ გამოცდილების შესწავლა და გაზიარება, რომელიც დაგროვდა სოციალურ-დემოკრატიული მოდელის ქვეყნებში.

საზოგადოებრივი შეხედულებები ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის საზღვრებზე მუდმივად განიცდიდა ტრანსფორმაციას. მათ ფორმირებაზე ზეგავლენას ახდენდა ქვეყნების ეკონომიკური მდგომარეობა, საზოგადოებაში მიმდინარე სოციალური პროცესები, ტექნოლოგიური განვითარების დონე. სოციალურ-დემოკრატიული მოდელის ქვეყნები ხასიათდება იმით, რომ სოციალური სტატუსის, ქონებრივი მდგომარეობის, შრომითი წვლილის და ა.შ. მიუხედავად, საზოგადოების ყველა წევრის თანასწორობის პრინციპი განსაზღვრულია მათი სოციალური პოლიტიკით.

დანიელი სოციოლოგები თვლიან, რომ სოციალ-დემოკრატები უფრო განავითარებენ საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს კონცეფციას, რომელიც უზრუნველყოფს სწორედ ყველაზე მაღალი სტანდარტების და არა მინიმალური მოთხოვნილებების თანასწორობას, როგორც ეს ჩვეულებრივ ხდება ხოლმე. ისინი ასეთ თანასწორობას ამჯობინებენ სახელმწიფოსა და ბაზარს შორის ორმაგი სტანდარტების დამკვიდრებას. ამ მიზნის მისაღწევად, ჯერ ერთი, საჭიროა შემოსავლების დონის ამაღლება და მომსახურებათა ხარისხის ზრდა იმ დონემდე, რომელიც თანაზომადია ახალი საშუალო კლასის სტანდარტებთან და, მეორე, მუშებისთვის გარანტირებული უნდა იყოს უფლებების დაცვის ისეთივე ხარისხი, როგორიც საზოგადოების უფრო მაღალუზრუნველყოფილ ფენებშია - ალნიშნავს გ. ესპინგ-ანდერსენი [Esping-Andersen G, 2016: 341]. სოციალურ-დემოკრატიული რეჟიმის ყველაზე შესამჩნევი ნიშანია – შესაძლებლობისა და შრომითი საქმიანობის ერთიანობა. ის გულისხმობს სრული დასაქმებისა და გამოყენებული ძალისადმი საზღაურის შესაბამისობის გარანტიებს. ერთი მხრივ, დასაქმების უფლებას გააჩნია თანაბარი სტატუსი შრომითი შემოსავლების დაცვის უფლებასთან, მეორე მხრივ კი დანახარჯები საყოველთაო კეთილდღეობის უნივერსალური მოდიფიცირებადი სისტემის შენარჩუნებაზე მეტია. ეს ნიშნავს, რომ მთელი ძალა მიმართული უნდა იყოს სოციალური პრობლემების გადაჭრისა და შემოსავლების მაქსიმალურად ეფექტიანი გამოყენებისკენ. ასეთი მიზნების მიღწევის ყველაზე მიზანშეწონილი საშუალება, დასაქმებულთა რაოდენობის ზრდა და სოციალური გადარიცხვების ხარჯზე მცხოვრებთა რიცხვის შემცირებაა.

ამრიგად, სოციალ-დემოკრატიული მიდგომის ძირითად ნიშნებს წარმოადგენს შემდეგი:

- ყველა მოქალაქის უფლება თანაბარ სოციალურ უზრუნველყოფაზე;
- დამსაქმებელსა და მუშაკს შორის ურთიერთობებს მკაცრად აკონტროლებს სახელმწიფო;
- სოციალური ღონისძიებების მიმართულების განსაზღვრას და მათ დაფინანსებას ახორციელებს სახელმწიფო;
- გადასახადების მაღალი დონე;
- სავალდებულო სოციალური დაზღვევა;

ზემოთ ჩამოთვლილი ფაქტორების გამო, სოციალურ-დემოკრატიული მოდელი განსხვავდება ბიუროკრატიის ყველაზე მაღალი ხარისხით. ის სახელმწიფო სხვა მოდელებთან შედარებით, საკუთარ თავზე იღებს წამყვან როლს მოსახლეობის სოციალური დაცვის საკითხებზე. სახელმწიფო ხარჯების წილი მშპ-ში მოცემული მოდელის ქვეყნებში 50%-ზე მეტს შეადგენს. ამ ხარჯების ძირითადი ნაწილი მიდის სოციალური დანიშნულების ობიექტთა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაზე. მათ შორის საკმაოდ მნიშვნელოვან ნაწილს შეადგენს ტრანსფერტული გადასახადებიც, რომელთა წყალობითაც ხდება ეროვნული პროდუქტის გადანაწილება მოსახლეობის ყველაზე ნაკლებად უზრუნველყოფილ ფენების სასარგებლოდ.

სოციალურ-დემოკრატიული მოდელის კიდევ ერთ განმასხვავებელ ნიშანს წარმოადგენს საწარმოო დემოკრატიის განვითარებული სისტემა, შრომითი ურთიერთობების რეგულირება ზოგა-

დეროვნულ დონეზე და არა ცალკეული საწარმოების ან დარგების მიხედვით. გამოიყენება ის ქმედითი საშუალებები, რომლებიც გვაძლევს უმუშევრობის დონის მინიმიზაციის შესაძლებლობას.

უკანასკნელ პერიოდში ყველაზე აქტუალურია სოციალური სახელმწიფოს შვედური მოდელი. სწორედ მას, როგორც წესი, იყენებენ მკვლევარები სოციალურ-დემოკრატიული ტიპის მოდელის ილუსტრაციისთვის. შვედურ მოდელს ზოგჯერ ეგალიტარულს უწოდებენ. მას საწყისი დაედო გასულ საუკუნეში, როდესაც მიღებულ იქნა საყოველთაო საპენსიო უზრუნველყოფის გადანაცვლება. ამ დროიდან სახელმწიფო ახორციელებდა რეფორმებს „ჰორიზონტალური“ გათანაბრების მიმართულებით (ჯანმრთელებსა და ავადმყოფებს, ბავშვიან და უბავშვო ოჯახებს, მომუშავეებსა და უმუშევრებს შორის), ასევე „ვერტიკალური“ გათანაბრების (მდიდრებსა და ღარიბებს შორის) მიზნით. სამედიცინო და სოციალური დახმარება გახდა ხელმისაწვდომი ყველასთვის, შემოსავლისა და პროფესიის მიუხედავად. შვედეთის მიერ არჩეული განვითარების გზა არაერთხელ იქნა გაკრიტიკებული როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე საზღვარგარეთ. განსაკუთრებით შვედური კაპიტალიზმის სოციალური მიმართულების კრიტიკა გაძლიერდა კრიზისულ პერიოდებში, მაგრამ ყველაფერ ამას ხელი არ შეუშლია ქვეყნისთვის, წასულიყო ამ გზით და მოეხდინა მისი სიცოცხლისუნარიანობის დემონსტრირება.

უთუოდ, სოციალური პოლიტიკის ასეთმა „ეგალიტარულმა“ ხასიათმა განაპირობა ეკონომიკის რესტრიქტული (შემზღუდველი) ხასიათი. ასეთი რესტრიქტულობა ეხება როგორც მოსახლეობის პირად, ისე, მეწარმეების შემოსავლებს და რეალიზებული პროგრესული საგადასახადო სისტემის საშუალებით, რომელიც საშუალებას გვაძლევს, ამოვიღოთ პირველადი განაწილებული შემოსავლების მნიშვნელოვანი ნაწილი სახელმწიფო ბიუჯეტში. თავის მხრივ, მკაცრი საგადასახადო სისტემა წარმოადგენს ფინანსურ ბაზას სხვადასხვა სახის ტრანსფერტული გადასახადებისთვის და მაღალხარისხიანი სოციალური მომსახურებების ფართო ქსელს. ტრანსფერტული გადასახადების მნიშვნელოვან როლს მოჰყვა შვედური სახელმწიფოს აქტიური ჩარევა სოციალური დაზღვევის ორგანოების ფუნქციონირებაში, რომლებიც იმყოფებიან მკაცრი სახელმწიფო კონტროლის ქვეშ და მნიშვნელოვანწილად ფინანსდებიან სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯზე. ამიტომ არ არის გასაკვირი, რომ გადასახადების დონე შვედეთში ერთ-ერთი ყველაზე მაღალია მსოფლიოში.

ასეთი ინსტიტუციური მოწყობა ყველაზე კარგად შეიძლება იქნეს დახასიათებული, როგორც საზოგადოება მსხვილი და ცენტრალიზებული ინსტიტუტების სიჭარბით. მის უმნიშვნელოვანეს ელემენტებს, ჯ. ლინდბეკის [Lindbek. J., 2020: 26] თვალსაზრისით, წარმოადგენს:

- სახელმწიფო სექტორის მნიშვნელოვანი ხარჯები და მაღალი გადასახადები, რომლებიც ასახავს საყოველთაო კეთილდღეობის საზოგადოების ამბიციებს;
- ინტერვენციების მაღალი ხარისხით გამორჩეული სტაბილიზაციური პოლიტიკა, რომელიც თავდაპირველად განკუთვნილია სრული დასაქმების ორგანიზაციისთვის შრომის ბაზარზე უმნიშვნელოვანესი ინსტრუმენტის აქტიურ პოლიტიკასთან ერთად.
- სახელმწიფოს ცდები, ზემოქმედება მოახდინოს ერთობლივი დანაზოგის დონეზე, კრედიტებისა და ინვესტიციების შეთავაზებაზე, აგრეთვე, მათ განთავსებაზე სახელმწიფო დანაზოგების, კაპიტალის ბაზრის, გადასახადებისა და სუბსიდიების რეგულირების საშუალებით;
- ადგილობრივი ადმინისტრაციების მკაცრი კონტროლი ცენტრალური მთავრობის მხრიდან;
- ხელფასის ცენტრალიზებული დადგენა ეროვნულ დონეზე;

- კერძო სექტორში მიღებული გადაწყვეტილებების ცენტრალიზაციის მაღალი ხარისხი: მწარმოებლებს შორის ბატონობს მსხვილი ფირმების მცირე ჯგუფი, საფინანსო აქტივების ფლობა, აქციების ჩათვლით, აგრეთვე, კონცენტრირებულია რამდენიმე ინსტიტუტში – სამ ან ოთხ ბანკში, ექვს სადაზღვევო კომპანიაში და რამდენიმე საინვესტიციო კორპორაციაში;
- თავისუფალი ვაჭრობის რეჟიმი, რომელსაც, თუმცა ერწყმის ნახსენები ცენტრალიზებული სტრუქტურები.

სახელმწიფოს ასეთი აქტივობა არ შეიძლება არ აისახოს შვედების ცხოვრების ხარისხზე. ჯ. ლინდბეკი [Lindbek J., 2020: 52] აღნიშნავს, რომ:

- ჯინის კოეფიციენტი ერთ-ერთი ყველაზე დაბალია მსოფლიოში;
- აღინიშნება სიღარიბის შედარებით დაბალი დონე;
- განსხვავება ხელფასში მამაკაცებსა და ქალებს შორის, აგრეთვე მნიშვნელოვნად შემცირებულია;
- ადგილები, რომლებიც დამნაშავეობის წყაროს წარმოადგენს აშშ-სა და დიდ ბრიტანეთში, შვედეთში პრაქტიკულად არ არსებობს;
- შვედეთში უმუშევრობის დაბალი დონეა;
- სოციალურ მომსახურებათა მაღალი სტანდარტები, რომლებსაც უმთავრესად, სახელმწიფო იძლევა.

ყველაფერი ეს თავის კვალს ამჩნევს საზოგადოების დამოკიდებულებაზე ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობისადმი. ერთი მხრივ, ცხოვრების საკმაოდ მაღალი დონე ამცირებს სოციალურ დაძაბულობას, მაშასადამე, კსპ-ს მრავალი ინსტრუმენტის (მაგალითად, ქველმოქმედების) აქტიულობაც, რომელიც გვეხმარება ამ დაძაბულობის შემცირებაში. მეორე მხრივ, შვედური საზოგადოება გაზრდილი მოთხოვნილებით ბიზნესისადმი განსაკუთრებით მკაცრად ადევნებს თვალყურს ეთიკური ნორმების დაცვას, განსაკუთრებით კი სამენარმოო სფეროში.

ამას მოწმობს ეს ფაქტიც: მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის 2022 წლის „გლობალური გენდერულ უთანასწორობის ანგარიშიში“ [Corporate Social Responsibility, 2022: 76] მითითებულია, რომ შვედეთი და სხვა სკანდინავიური ქვეყნები „თავიანთი პრაქტიკული მიღწევებით გენდერული თანასწორობის დარგში არიან ჭეშმარიტი ლიდერების რიცხვში... და, ამრიგად, წარმოადგენენ ნიმუშს საერთაშორისო შედარებებისთვის“. გენდერული უთანასწორობის რეიტინგი ზომავს სხვაობას სქესებს შორის ცალკეული ქვეყნების მიხედვით ეკონომიკური, პოლიტიკური და საგანმანათლებლო კრიტერიუმების, აგრეთვე, ჯანმრთელობის მაჩვენებლების საფუძველზე.

„Global 100-ის“ 2022 წლის რეიტინგში, შვედური კომპანიები ჩართული არიან კორპორაციული სოციალური და ეკოლოგიური პასუხისმგებლობის მსოფლიო 100 ლიდერის რიცხვში. რეიტინგი ითვალისწინებს ისეთ კრიტერიუმებს, როგორებიცაა: ნახშირორჟანგის გამონაბოლქვი, მართვის დივერსიფიკაცია, საგადასახადო დისციპლინის დაცვა და სხვა [Hohnen, P., Potts, J., 2022: 312].

კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის კიდევ ერთ საზომს წარმოადგენს დოუ-ჯონსის მდგრადი განვითარების მსოფლიო ინდექსი. ეს რეიტინგი მოიცავს მხოლოდ იმ კომპანიებს, რომელთა საქმიანობა აკმაყოფილებს უმაღლეს მოთხოვნებს გარემოსთან, შრომის დაცვასთან, ადამიანის უფლებებთან მიმართებაში. 2022 წელს მასში შევიდა 425 კომპანია მსოფლიოს 32 ქვეყნიდან, მათ შორის ისევ შვედური კომპანიები *Nestle, Danfoss, Atlas Copco, Elextrorlux, Sandvik, SKF, SCA, Swedbank, Telia Sonero da Volvo*. 2022 წელს სამი შვედური კომპანია დასახელებულია მასში ოქროსა და ვერცხლის კლასის ლიდერებად.

Goldman Sachs და *UBS* – უმსხვილესი მსოფლიო საინვესტიციო ბანკები და სპეციალისტებია ფასიანი ქაღალდების ოპერაციების დარგში. ისინი ჩვეულებრივ, აძლევენ მაღალ შეფასებებს შვედურ კომპანიებს მათი საქმიანობის მდგრადობის თვალსაზრისით. ასე მაგალითად, *Goldman Sachs* შეჭყავს კონცერნები *Volvo* და *SKF* მსოფლიო ასპარეზზე თავისი განუყოფელი ფავორიტების რიცხვში, მაგრამ, ამავე დროს, ეს ფირმები შედიან სამრეწველო სექტორში საუკეთესოთა ათეულშიც. ბანკი თვლის, რომ თავის ლიდერობას შვედური კომპანიები განსაკუთრებით უნდა უმაღლოდნენ გამჭვირვალობასა და ფართო საინფორმაციო ღიაობას ეკოლოგიურ და სოციალურ პრობლემებთან მიმართებაში. *UBS* აგრეთვე თვლის შთამბეჭდავად შვედური კომპანიების მიღწევებს მდგრადობის დარგში, განსაკუთრებით გამოირჩევიან რა ამ თვალსაზრისით კომპანიები *Assa Abloy*, *Atlas Copco*, *Sandvik* და *SKF*.

მდგრად ინვესტიციებზე სპეციალიზებული საერთაშორისო საინვესტიციო კომპანიის „Robeco-SAM“ შეფასებით, შვედეთი მეორე ადგილზეა 150 ქვეყნიდან Robeco Sam-ის ქვეყნის მდგრაობის რეიტინგით (2022 წ. აპრილი) გარემოს დაცვის, სოციალური და მმართველობის (ESG) ინდიკატორების შესაბამისად.

საერთაშორისო მასშტაბით, შვედეთი კვლავ წარმატებულია ენერგეტიკისა და ეკოლოგიური ტექნოლოგიების მიმართულებით და 180 ქვეყანას შორის მე-5 ადგილს იკავებს 2022 წლის ეკოლოგიური საქმიანობის ინდექსის შესაბამისად. (Environmental performance index 2022).

შვედეთმა, აგრეთვე, მსოფლიოში პირველმა დაავალდებულა სახელმწიფო კომპანიები, წარმოედგინათ ანგარიშები მდგრადი განვითარების შესახებ.¹ ეს ანგარიშები უნდა პასუხობდეს მდგრადი განვითარების დარგში გლობალური ინიციატივის სტანდარტებს (Global Reporting Initiative, GRI).

საპენსიო უზრუნველყოფის შვედური სახელმწიფო სისტემის ოთხი ფონდი – P1, P2, P3 და P4 (ე. ი. Allmanna Pensionsfonder, ანუ საყოველთაო საპენსიო დაზღვევის ფონდები) – ახორციელებს თანამშრომლობას ბაზართან ეთიკურ საკითხებში თავისი საბჭოს ჩარჩოებში. თავის საქმიანობაში ეს საბჭო აღწევს პოზიტიურ ცვლილებებს კომპანიების მუშაობაში შვედეთის ფარგლებს გარეთ, რომლებიც შემჩნეული არიან გარემოს დაცვაზე და ადამიანის უფლებებზე არსებული საერთაშორისო კონვენციების დარღვევაში. მაგალითად, მზა ტანსაცმლის ქსელი *H&M* ითვლის დაახლოებით 4500 მაღაზიას მსოფლიოში. სულ ახლახან მის ასორტიმენტში გამოჩნდა *Conscious collection* ბრენდის ტანსაცმლის ახალი ეკოლოგიური ხაზი. *H&M* აწარმოებს აქტიურ მუშაობას თავის მიმწოდებლებთან, აღწევს რა მათ წარმოებებში მშრომელთა უფლებების დაცვასა და გარემოზე მავნე ზემოქმედებების შემცირებას. *H&M* პროდუქცია შემოდის დაახლოებით 700 მწარმოებლისაგან, რომელთაგან მრავალი ბაზირებულია იმ ქვეყნებში, სადაც ბავშვთა შრომის გამოყენება და უსაფრთხოება სამუშაო ადგილებზე წინანდელივით პრობლემას წარმოადგენს. *H&M*-თან მოქმედებს საინსპექციო ჯგუფი 70 ადამიანის შემადგენლობით, რომელიც აკონტროლებს მიმწოდებლების მიერ კომპანიის კორპორაციული ქცევის კოდის დაცვას. შრომის პირობების გაუმჯობესების მიზნით *H&M* აწარმოებს აგრეთვე, მიმწოდებელთა სწავლებას.

მკაცრმა კანონმდებლობამ გარემოს დაცვის დარგში ეკოლოგიური პრობლემატიკის გაცნობიერებისა და გაგების მაღალ დონესთან ერთად შვედური კომპანიები მათ საქმიანობაში გარემოს დაცვის ამოცანათა ინოვაციური და ეფექტური გადაჭრის გზაზე დააყენა. საწარმოო ტექნოლოგიე-

¹ მდგრადი განვითარება ისეთი განვითარებაა, რომელიც, ბრუნტლანდის კომისიის (რომელსაც ოფიციალურად ეწოდება გარემოსა და განვითარების საერთაშორისო კომისია) განსაზღვრებით, აკმაყოფილებს რა დღევანდელი მოთხოვნებს, საფრთხის ქვეშ არ აყენებს მომავალი თაობების მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებას.

ბი, რომლებიც ზიანს არ აყენებენ გარემოს, განსაკუთრებით კი სამრეწველო წარმოების სფეროში, ამჟამად, არცთუ იშვიათად შვედური ექსპორტის საგანია.

შვედური კომპანიები ლიდერის პოზიციებს იკავებენ აგრეთვე მსოფლიოში სუფთა და სანმენდი ტექნოლოგიების – „კლინტეკის“ დარგში. (ტერმინი „კლინტეკი“ გამოიყენება იმ პროდუქციისა და მომსახურების აღსანიშნავად, რომლებიც, აუმჯობესებენ საექსპლუატაციო მახასიათებლებს, მწარმოებლურობასა და ეფექტურობას, ხელს უწყობენ დანახარჯების, ნედლეულის ხარჯის, ენერგომომხმარების, ნარჩენებისა და დამაბინძურებელი გამონაბოლქვის შემცირებას). ასეთი ტექნოლოგიების დანერგვა ხელს უწყობს აგრეთვე კონკურენტუნარიანობის გამტკიცებას და შვედური მრეწველობის ზრდას.

შვედეთის გარდა სხვა სკანდინავიური ქვეყნებიც ახორციელებენ მსგავს მიდგომას კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობისადმი, ახდენენ რა, ამასთანავე, თავიანთი სპეციფიკის დემონსტრირებას.

დანიაში სახელმწიფოს აქტიური ჩარევა სოციალურ პოლიტიკაში მოგვიანებით დაიწყო და ჰქონდა გაცილებით ნაკლები მასშტაბები, ვიდრე შვედეთში. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, დანია თამამად შეიძლება მივაკუთვნოთ სოციალ-დემოკრატიული მოდელის სახელმწიფოებს. ხ. ქრისტოფერსენი აღნიშნავს, რომ „დანიელებს მიაჩნდათ“ რომ ბაზარი აყენებს სერიოზულ შეზღუდვებს და, მაშასადამე, საჭიროა მისი მნიშვნელოვანი კორექტირება, იმ შემთხვევაში თუ მიზანი მდგომარეობს მაქსიმალურად შესაძლო კეთილდღეობის უზრუნველყოფაში. ამიტომ მოქალაქეთა ინდივიდუალური უპირატესობები, რომლებიც ასახვას პოვენს ბაზარში, კორექტირებულ უნდა იქნეს ზოგადი კეთილდღეობიდან გამომდინარე. ე. ი. არ შეიძლება არ ვაღიაროთ ის, რომ დანიაში სახელმწიფოს როლი ბაზრის რეგულირებაში საკმაოდ მაღალია.

დიდი ბრიტანეთის კვალდაკვალ, 2008 წლის 16 დეკემბერს დანიაში მიღებულ იქნა კანონი (Act amending the Danish Financial statements act (Accounting for CSR in large businesses)), რომელიც 2009 წლიდან ყველა მსხვილ კომერციულ ორგანიზაციას ავალდებულებს, ფინანსურ ანგარიშგებასთან ერთად წარმოადგინოს ანგარიშგება სოციალური პასუხისმგებლობის დარგში თავისი საქმიანობის შესახებ. მოცემული კანონის მიღება წარმოადგენდა კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარებაზე სამთავრობო გეგმის ნაწილს, რომელიც წარმოდგენილ იქნა 2008 წლის 14 მაისს (Action Plan for Corporate Social Responsibility (CSR) და მიზნად ისახავდა კომერციული ორგანიზაციების სტიმულირებას სოციალური პასუხისმგებლობის საკითხებში.

ამასთან ერთად, საკვანძო მომენტს ამა თუ იმ კეთილდღეობის შეთავაზებაში წარმოადგენს მოქალაქეთა უფლებების თანაზომადობა მათ ვალდებულებებთან. ამავე დროს განიხილება ორი მნიშვნელოვანი საკითხი: როგორია სახელმწიფოსა და სოციალური პარტნიორების როლი კსპ-ს პროგრამების რეალიზაციაში და როგორ დაუკავშიროთ ერთმანეთს სახელმწიფო პოლიტიკა და ბიზნესის ინტერესები იმისათვის, რომ გადავჭრათ სოციალური პრობლემები და ამავე დროს არ დავარღვიოთ კაპიტალისტური ბაზრის დინამიკა და მოქნილობა. დანიური მოდელისთვის (და ამაშია სწორედ მისი მსგავსება ლიბერალურ მოდელთან) ძალზე მნიშვნელოვან პრინციპს წარმოადგენს ნებაყოფლობითობის პრინციპი. და სწორედ ეს პრინციპი წარმოშობს რამდენიმე სერიოზულ პრობლემას.

საზოგადოებისთვის ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა – ეს უფრო ინტეგრაციული სოციალური სახელმწიფოსა და ფარული სეგმენტაციის მქონე შრომის ბაზრის ახალი ტიპის პოლიტიკური სახეა (მომავალი მოლოდინი). ბიზნესისთვის სოციალური პასუხისმგებლობა – ეს სტრატეგიაა, რომელიც წარმოიქმნა პასუხად დინტერესებულ ჯგუფთა მოლოდინის ლეგიტიმიზაციისა და

მოგების მიღების მოთხოვნაზე. სოციალური პასუხისმგებლობის სტრატეგიასთან დაკავშირებით ერთ-ერთი ყველაზე ძნელად გადაჭრადი დილემა მდგომარეობს საზოგადოების პრობლემების გაერთიანებაში ბიზნესის ინტერესებთან.

დანიაში, ისევე, როგორც გერმანიაში, ძირითადი ყურადღება ეთმობა სოციალურ პასუხისმგებლობას შრომის ბაზარზე. დანიური მოდელის ეს ნიშანი აახლოებს მას კონტინენტურ მოდელთან. ცხრილში, სადაც წარმოდგენილია კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის სტანდარტული ინტერპრეტაცია, ახდენს იმ ადგილის დემონსტრირებას, რომელიც უკავია კსპ-ს შრომით ბაზარზე დანიის სოციალურ პოლიტიკაში

ფაქტობრივად აქტიური სახელმწიფო პოლიტიკა შრომის ბაზარზე იქცა ეროვნულ პრიორიტეტად და ეს არ არის შემთხვევითი. იან ჰეტლანდ მიულერი [Ian Hetland Miuler., 2018, 211] აღნიშნავს, რომ „ბიზნესის ეთიკა წარმოადგენს საკვანძო ფაქტორს კადრების მოზიდვისა და შენარჩუნებისთვის დანიის შრომის შეზღუდულ ბაზარზე. მენარმეები, რომლებიც ახდენენ კსპ-ს საკითხების იგნორირებას, მომავალში შეიძლება წააწყდნენ კვალიფიციური კადრების უკმარისობას, რაც საფრთხის ქვეშ დააყენებს მათ გლობალურ კონკურენტუნარიანობას“.

ამიტომ სოციალური პოლიტიკის ისეთი მიმართულებები, როგორებიცაა ზომები ჯანმრთელობის დაცვასა და შრომის უსაფრთხოების უზრუნველყოფაზე, შეზღუდული ფიზიკური შესაძლებლობების მქონე მოქალაქეთა შრომაში ჩაბმა, ახალგაზრდებთან მუშაობა, უმუშევართა სწავლება და გადამზადება მათი უსწრაფესი დასაქმების მიზნით და ა. შ., იქცა კსპ-ს ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებად, რომელსაც საზოგადოება მოელის როგორც ბიზნესის, ისე სახელმწიფოსაგან.

ცხრილი 1

ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის სტანდარტული ინტერპრეტაცია დანიაში [Blair R. Fisher., 2021. 43]

კსპ-ს მიმართულება	მიზანი	ინსტრუმენტების მაგალითები
საშინაო სოციალური პასუხისმგებლობა	სამუშაოდან გათავისუფლების თავიდან აცილება	ზომები ჯანმრთელობის დაცვასა და შრომის უსაფრთხოებაზე; ავადმყოფობის გამო შვებულების შემცირების მეთოდები; დასაქმების რეჟიმი, რომელიც ხელს უწყობს ოჯახური ურთიერთობების შენარჩუნებას; თითოეულისთვის სამუშაოზე მონაცემების შესაძლებლობა; სწავლება მთელი ცხოვრების მანძილზე; პენსიაზე გასვლის მოქნილი პროგრამები
	მუშაკების შენარჩუნება, რომლებიც რისკავენ, იყვნენ გათავისუფლებული სამუშაოდან	აქტიური დახმარება დაავადებებისადმი განწყობილ პირებს ან ასაკის, ფიზიკური ან გონებრივი დაავადებების გამო შეზღუდული შრომისუნარიანობის მქონე პირებს; არაფორმალური „მოქნილი“ და „რბილი“ სამუშაო ადგილები; სოციალური პუნქტები კოლექტიურ ხელშეკრულებებში

საგარეო სოციალური პასუხისმგებლობა	უმუშევართა და სამუშაოდან გათავისუფლებულთა ინტეგრირება	მთლიანობაში, სამუშაო ადგილებისა და სპეციალიზებული სამუშაო ადგილების შექმნა: ხელფასის სუბსიდირების ფორმალური სქემები („მოქნილი“ და „რბილი“ სამუშაო ადგილების სქემები); სწავლება სამუშაო ადგილზე კერძო და სახელმწიფო სექტორებში; განათლება და პროფესიული მომზადება; სამუშაო ადგილების როტაცია ან რეაბილიტაციის სქემები
-----------------------------------	---	--

ასეთი პოლიტიკის კიდევ ერთ მიმართულებად იქცა ხანდაზმულ მოქალაქეთა აქტივობის გაზრდა, რაც აგრეთვე ხელს უწყობს შრომისუნარიანი მოსახლეობის წილის ზრდას. სოციოლოგების მონაცემებით, დანია ქვეყანაა, სადაც ყველაზე კარგად ეპყრობიან მოხუცებს. პენსიაზე გასვლა ამ ქვეყანაში არ ნიშნავს, რომ ადამიანი გამოდის სოციალური ცხოვრებიდან. პირიქით, ის აგრძელებს მნიშვნელოვანი სოციალური როლის თამაშს და ფართო შესაძლებლობები გააჩნია იმისათვის, რომ ცხოვრების აქტიური წესით იცხოვროს.

ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის პრინციპების და პრაქტიკის დანერგვა აუცილებელია ბიზნესსექტორის განვითარებისთვის. ეს არის საზოგადოებასთან ეფექტიანი კომუნიკაციის, სტაბილურობის უზრუნველყოფის, მდგრადი განვითარების და ბიზნესრეპუტაციის გამყარების დამატებითი ინსტრუმენტი.

დასკვნა

სოციალური დემოკრატია და ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარების თავისებურებები ევროპაში

ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარებას ჩვენს ქვეყანაში მრავალი ფაქტორი აბრკოლებდა, მათ შორის ძირითადია: ეკონომიკური სირთულეები და პოლიტიკური არასტაბილურობა. ევროპასთან ინტეგრაციის სწრაფვამ განაპირობა ბსპ-დარგში სახელმწიფოს, კერძო სექტორისა და საზოგადოების ერთიანი სტრატეგიის განსაზღვრა. ბიზნესის გარემოს ლიბერალიზაციამ, სავაჭრო და საინვესტიციო ბარიერების შემცირებამ, საგადასახადო სისტემის პოზიტიურმა ცვლამ არსებითად შეცვალა მიდგომები ბსპ-ს მიმართ. ქვეყანაში ინვესტიციების ზრდამ მოითხოვა კომპანიების ჩართულობა საზოგადოებრივი კეთილდღეობის ამალგებაში, რაც გახდა ის ინსტრუმენტი, რითიც შესაძლებელია ქვეყნის კონკურენტული უპირატესობის მოპოვება.

მიუხედავად იმისა, რომ ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის დანერგვა აქტიურად 2005 წლიდან დაიწყო, მრავალი ქართული კომპანიისათვის ის დღესაც სიახლეს წარმოადგენს. ამ ფონზე მეტად საინტერესო ხდება იმ მდიდარი გამოცდილების შესწავლა და გაზიარება, რომელიც დაგროვდა სოციალური დემოკრატიული მოდელის ქვეყნებში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბერიშვილი ხ. „საერთაშორისო ბიზნესის ეთიკა და სოციალური პასუხისმგებლობა“. თბ. 2018
2. კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობის მიმართ თბილისის მოსახლეობის დამოკიდებულების შესწავლა. საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი, გაეროს „გლობალური შეთანხმების“ საქართველოს პროგრამა საქართველოში, თბ., 2022.
3. მსხვილი ბიზნესი და კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობა – დამოკიდებულება და არსებული გამოცდილება, საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი, თბ., 2022
4. Социальная Ответственность Компании: Практическая Польза для Бизнеса, Ассоциация Менеджеров, М., 2022.
5. Blair R. Fisher. The Rules of the Game. Promo, December 2021. P 43.
6. Esping-Andersen G. The Three Worlds of Welfare Capitalism. N.Y 2016.
7. Hohnen, P., Potts, J., Corporate social Responsibility: An Implementation Guide for Business, International Institute for Sustainable Development, 2022.
8. Ian Hetland Miuler Corporate Social Responsibility, Discussion Paper, Australian Government, Corporation and Markets Advisory Committee, November, 2018.
9. Carroll, Archie B., Corporate Social Responsibility, Evolution of a Definitional Construct, Business & Society, Vol. 38, No. 3, 2020.
10. Corporate Social Responsibility: A Draft International Strategic Framework, UK Government, 2022.
11. CSR in Developing Countries – What Scope for Government Action? Sustainable Development Innovation Briefs, Issue 1, February, 2022.
12. CSR, Sustainability, Ethics and Governance https://doi.org/10.1007/978-3-030-68386-3_5
13. Corporate Social Responsibility (CSR): The Role of Government in promoting CSR.

Journal of the Knowledge Economy (2023)

14. Lindbek J., The Political Economy of CSR in Western Europe, Corporate Governance, vol. 8, No 6, 25. 26, pp. 2020.
15. Porter, M. E., & Kramer M. R., The Competitive Advantage of corporate Philanthropy, Harvard Business Review, December 2014
16. Toft, K. H., & Rendtorff, J. D. (2021). Corporate Social Responsibility.

Social Democracy and Features of Development of Business Social Responsibility in Europe

Khatuna Berishvili

Associate Professor

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

SUMMARY

The development of social responsibility of business in our country was hindered by many factors, the main ones being: economic difficulties and political instability. The pursuit of integration with Europe led to the definition of a unified strategy of the state, private sector and society in the BSP field.

Liberalization of the business environment, reduction of trade and investment barriers, positive changes in the tax system have essentially changed approaches to BSP. The increase in investment in the country has required the involvement of companies in the promotion of public welfare, which has become the tool by which it is possible to gain a competitive advantage of the country. Despite the fact that the implementation of social responsibility of business started actively in 2005, it is still a novelty for many Georgian companies. Against this background, it becomes very interesting to study and share the rich experience accumulated in the countries of the social democratic model.